

УДК 372.2(73)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/77-1-28>

Лариса ЄВДОКИМОВА,
 orcid.org/0000-0002-7075-9114
 викладач кафедри германської філології
 Українського гуманітарного інституту
 (Буча, Київська область, Україна) loraine@ukr.net

КАЗКА ЯК ЗАСІБ БОРОТЬБИ З ПРОЯВОМ КОРУПЦІЇ

Стаття містить комплексний аналіз корупції як загально-соціального явища. Досліджено різновиди, форми, сучасні прояви та стратегії боротьби з корупцією. Авторка стверджує, що література, особливо казки, можуть виступати ефективним інструментом у боротьбі з корупцією, сприяючи формуванню етичного світогляду серед молоді та вирішенню цього складного питання на психологічному і педагогічному рівнях. Аналізуючи казку Е.Т.А. Гофмана «Крихітка Цахес, на прізвисько Ценобер» у контексті романтичного жанру казки, зроблено висновки про ефективність вивчення такого типу жанру літератури як додаткового засобу для профілактики корупційної поведінки. Акцентовано увагу на стимулах до корупції, зокрема на можливості отримання фінансового прибутку, де головним стримуючим чинником є лише ризик викриття і покарання. Встановлено, що якщо стимул для корупції очевидний, то зі стримуючим фактором ситуація складніша. Зроблено висновок, що ризик для корупціонерів полягає в страху перед покаранням, в той час як попередня профілактика і стримуючі фактори перед вчиненням злочину, в більшості випадків, не працюють. Дослідження також ілюструє, як література може ефективно критикувати та привертати увагу до існуючих соціальних норм. Актуальність дослідження визначена зростанням рівня корупції в Україні та загальним прийняттям суспільством цього явища, підсиленого швидким розвитком цифрових технологій і поширенням інформації. Казковий жанр, завдяки його лаконічній, але впливовій структурі наративу, є відповідним засобом для залучення читачів, висвітлення моральних уроків та стимуляції критичного осмислення етичних наслідків корупції. Таким чином, дослідження підтримує продовження досліджень і використання літератури, зокрема казок, як стратегічного інструменту у боротьбі з корупцією та сприянню формуванню етичної інтегритету у сучасному суспільстві.

Ключові слова: корупція, непотизм, методи, літературний жанр, казка, притча, толерантність.

Larysa EVDOKIMOVA,
 orcid.org/0000-0002-7075-9114
 Lecturer at the Department of Germanic Philology
 Ukrainian Institute of Arts and Sciences
 (Bucha, Kyiv region, Ukraine) loraine@ukr.net

FAIRY TALE AS A TOOL IN COMBATING CORRUPTION

The article provides a comprehensive analysis of corruption as a socio-cultural phenomenon. It examines its types, forms, contemporary manifestations, and strategies to combat corruption. The author asserts that literature, particularly fairy tales, can serve as an effective instrument in combating corruption, fostering ethical worldviews among youth, and addressing this complex issue on psychological and pedagogical levels. By analyzing E.T.A. Hoffmann's fairy tale «Little Zaches, nicknamed Zinnober» within the context of the romantic fairy tale genre, conclusions are drawn regarding the effectiveness of studying such literary genres as an additional means to prevent corrupt behavior. The focus is on corruption incentives, particularly financial gain opportunities, where the main deterrent is the risk of exposure and punishment. It is established that when the incentive for corruption is apparent, the situation becomes more complex with the deterrent factor. The conclusion is made that the risk for corrupt individuals lies in the fear of punishment, whereas preemptive measures and deterrent factors before committing the crime often do not work in most cases. The study also illustrates how literature can effectively critique and draw attention to existing social norms. The relevance of the study is underscored by the increasing level of corruption in Ukraine and society's general acceptance of this phenomenon, exacerbated by rapid developments in digital technologies and information dissemination. The fairy tale genre, with its concise yet influential narrative structure, is an appropriate tool to engage readers, illuminate moral lessons, and stimulate critical reflection on the ethical consequences of corruption. Thus, the research supports further exploration and utilization of literature, particularly fairy tales, as a strategic tool in combating corruption and promoting ethical integrity in contemporary society.

Key words: corruption, nepotism, methods, literary genre, fairy tale, parable, tolerance.

Актуальність теми дослідження. Темі корупції присвячено значну кількість досліджень цієї, на жаль досить актуальній у наш час, темі. Цей феномен можемо порівняти з різновидом хво-

роби або вірусом, що вразив все людство. Якщо поглянути на показники статистики, що стосуються цієї проблеми, можемо побачити сліди цієї «хвороби» майже у кожній країні. Десь у більшому, десь у меншому ступені, але вона існує повсюди. Явище корупції бере свій початок ще на ранішньому етапі становлення людства. Згадаємо лише підношення подарунків жрицям та знахарям з надією отримати щось краще. Наприклад у стародавній Греції жреці не мали особливої платні, але отримували частину м'яса жертвних тварин. Приклади корупції знаходимо і у Святому Письмі: пророк Валаам отримує хабар для того, щоби він прокляв божий народ, фари塞ї, що вже втратили надію звинуватити у чомусь Христа, дають грошову винагороду Іуді, щоби він допоміг їм у цій справі.

З розвитком людства це явище на жаль не зникло, а навпаки повільно, але впевнено проникло у всі сфери нашого життя. І зараз ця проблема набула глобального характеру. Етимологічний словник української мови фіксує це слово як запозичення із західноєвропейських мов, устанавлюючи його походження від лат. *corruptio* «підкуп; занепад; корупція; розклад», пов'язаного з дієсловом *corrumpo* «псую, пошкоджую, розладную; зваблюю, розбещую» (Мельничук, 1989: 45). Це визначення говорить про зловживання службовим положенням в особистих цілях. Відомо, що існує декілька видів корупції: корупція у сфері державного управління, ділова корупція, корупція на підприємствах, парламентська, та побутова. Таким чином під вплив корупції підпадає будь яка особа, що має певну владу (чиновник, депутат, суддя, адміністратор, працівник правоохоронних органів тощо).

Викладення основних результатів дослідження. Феномен корупції є масовим, і саме суспільство відноситься до нього досить толерантно. Зараз розроблено досить багато методик для подолання механізму корумпованих явищ. Це вже стало навіть галуззю науки, де вивчають базові або ключові характеристики корупції (види, норми, причини). До ефективних методів боротьби відносять: розпуск органів влади, посилення законів та їх виконання (Гбур, 2017). Це допомагає, але на превеликій жаль не вирішує проблему корупції. Можливо це відбувається тому, що немає більш жорсткої позиції вирішення цієї проблеми. Більше того, значна кількість людей вважає це явище цілком природнім. І якщо навіть не схвалює це, але і не протривається цьому явищу. І таке відношення передається з покоління в покоління. Тож риторичне питання: чи маємо ми шанс щось змінити?

Можливо, необхідно додати до існуючих методів боротьби з корупцією ще один на рівні виховання свідомості людини. Педагогіка може стати додатковим фактором формування у людини громадської позиції щодо відношення до корупції (Бабенко, 2015). Незмінним засобом виховання у педагогіці була і залишається література, мета якої не тільки розважати, але і виховувати. Більшість жанрів у літературі в повному обсязі відповідають цієї меті. Але також хотілось би відзначити і такий жанр літератури, який зараз набуває популярності не тільки серед дітей, але і серед дорослих. А в такій науковій галузі як психологія навіть з'явився такий термін «казка – терапія». Тому що, з точки зору цієї науки «притчі, міфи, казки – це чудовий інструмент, щоб працювати без свідомим» (Данилюк, Зольникова, 2019). Український енциклопедичний словник дає тлумачення цим термінам, як «повчання на прикладі».

Крім різновидів корупції існують також форми корупції, які також поділяють на групи:

- хабарництво – сплата певної суми або іншої послуги задля виконання процедури без перешкод (прискорення, залагодження проблеми тощо);

- шахрайство – це форма корупції за допомогою якої об'єкт вводить в обман осіб задля власної вигоди;

- розкрадання – незаконне використання або привласнення чужого майна на основі посадового становища задля власної вигоди та інтересів;

- вимагання – особи примушують інших надати матеріальні або нематеріальні цінності задля бездіяльності інших повноважних осіб;

- непотизм, дружба, «кумівство» – різновид корупції, коли надаються певні пільги, переваги, поступки несправедливого характеру під час укладання угод. Результатом чого є призначення родичів, друзів та інших осіб на важливі посади (Гура, 2022). Отже, потужним стимулом корупції є можливість отримання фінансового прибутку, а головним стримуючим чинником є ризик викриття і покарання. І якщо стимул не потребує пояснень, то зі стримуючим фактором не все так просто. В більшості випадків він просто не працює.

Притчі, міфи, казки – це яскраві картинки через слово, що полегшують сприйняття і мають велику дидактичну цінність. З їх допомогою у свідомості людей закріплюються моральні цінності, норми поведінки тощо. Вони завжди несли підказку у вирішенні загальних проблем, конфліктів тощо (Веремчук, 2004). Завдяки незвичайному, казковому сюжету такі історії більш за все відповідали цій цілі. Зміст казки є алегоричним з соціально побутовими проблемами та своєрідною

системою художніх образів. Специфікою казок є головні образи одні з яких уособлюють добро та прекрасне, а інші втілюють зло та потворність. Розповідь де є мораль (притчі та казки) спонукає людину до роздумів та висновків. «Притча – це коріння людського розуму, думок, знання, дій, творчості і можливо навіть мови» вважає Марк Тернер.

Казка-притча – художній текст, який за допомогою казкового сюжету передає ідею повчального характеру. Казки містять символічні образи та філософське розуміння добра та зла (Гузь, 2015). Крім того ці жанри також сприяють розширенню світогляду і змінюють звичайну уяву людини про життєві позиції на емоційному рівні. Яскрава мова, фантастичні образи стимулюють уяву, логічне мислення та творчі здібності людини. Беручи до уваги ці особливості до цього жанру, до нього зверталось багато письменників у різні часи, для того щоб виявити кількість нагальних проблем. Для прикладу згадаємо гуманістичні казки Оскара Уальда, Дікенса, що вчили нас добру та не втрачати людяності. А в деяких випадках цей жанр також використовували як засіб захисту від жорсткої цензури як у відомому творі Франсуа Рабле. Отже можемо зазначити що жанр казки відігравав досить важливу роль у світовій літературі протягом всього процесу розвитку людства і не втратив своєї актуальності і в наш час. І більше того знаходить нові шляхи свого розвитку в інших сферах.

Тема роботи казка як метод протидії явищу корупції. На початку як приклад розглянемо казковий твір Ернеста Гофмана «Крихітка Цахес». Оскільки Гофман був художником – романтиком в основі його творів завжди знаходиться конфлікт митця з суспільством – це світовідчуття письменника. Твори Гофмана часто містять два непомітні світи: ідеальний та дійсний. Світ мистецтва – це казковий, різнобарвний світ де він, художник, має можливість повністю розкрити свій талант. Але романтичний герой Гофмана існує у світі дійсності, тож ані казка, ані мистецтво не в змозі дати йому гармонійний розвиток тому що «сіра дійсність!» має великий вплив на кожну людину і все підкорює собі. Тож у творах Гофмана можемо спостерігати постійне протистояння між романтичними ідеалами і жорстокою дійсністю та сірою буденністю.

Новела – казка «Крихітка Цахес на прізвисько Цинобер» не є виключенням. Двоплановість новели бачимо в протиставленні світу поетичної мрії, казкової країни Джинністан, світу реальної повсякденності. В цій новелі сатира та іронія,

головні літературні інструменти письменника, стають більш гострими і набувають соціального відтінку. В сусідній монархічній, і в ті часи і зараз, не дружній державі ця казка була навіть заборонена царською цензурою. Цікавий момент полягає у тому, що в цій казці Гофман віддає головну роль не позитивному, а негативному герою. Цахес уособлює у собі низку усіх існуючих, відразливих рис як фізичних так і моральних. І саме така людина за допомогою казкового втручання робить миттєву кар'єру і перетворюється на всемогутнього володаря у князівстві (Ружевич, 2009).

Художніми засобами зображується одна з самих актуальних проблем суспільної системи. Несправедливий розподіл духовних та матеріальних благ письменник вважав продуктом, який виник завдяки ірраціональним явищам, де владою, багатством обдаровані долею ниці люди. А ницість в свою чергу силою влади та золота перетворюється на сийво розуму та таланту. Головна думка письменника така: «.. люди мають схильність привласнювати чужу працю, таланти, та інше задля своєї вигоди. «Цинобери» не мають совісті яка може розбудити правду, істину та справедливість». Для таких людей характерно зосереджуватись тільки на матеріальних цінностях, шукати своєї вигоди і здійснювати свої справи за допомогою корупції. Ось лише уривок з цього твору:

«Після смерті князя Деметрія став правити його син Пафнутій, якого мучила одна думка, чому народ занедбаний і темний. Він (Пафнутій) почав керувати по справжньому і негайно ж призначив на першого міністра країни свого камердинера Андреса, що якимось, коли Пафнутій забув гаманця з грішми в корчмі, позичив йому шість дукатів і тим визволив його з великої халепи» [розділ 2].

Аналіз цього уривку чітко вказує на випадок непотизму, коли князь країни Пафнутій призначає на значну посаду того, хто надав йому невелику послугу у минулому. Також, провідною ідеєю стає засудження засліпеного суспільства, яке втратило ціннісні орієнтири. Уся державна система страждає від нікчемних реформ, які впливають, або краще сказати руйнують духовне і моральне життя суспільства. У творі гостро висвітлено питання руйнівного впливу грошей і влади. Процес, який бере початок від знищення освіти та принципів моральності.

«Але ні, ні.. тільки людське божевілля або чого я найдужче боюся величезне хабарництво винні в нашому нещасті. Проклятуций Цинобер, мабуть неймовірно багатий. Недавно він стояв перед монетним двором, а люди, показуючи на нього пальцями, казали: – Гляньте на цього малень-

кого, гарного пана, йому належать усі гроші, які там карбують!» [розділ 4].

Люди, котрі мають гроші, досягають усіх цілей швидко і безшумно. Таким чином Гофман вказує на актуальність проблеми корупції, що існувала в Німеччині на період XIX ст. Але ще хотілось б звернути увагу на таку деталь у творі як сцена обурення натовпу, коли з їх «кумира, зірвали маску», тобто всі побачили його справжнє обличчя бо чари було зруйновано.

«Всі глянули туди і, побачивши малюка Цинобера, що в гаптованих яскраво-червоних шатах, перевішений орденською стрічкою Зелено-плямистого Тигра, стояв біля вікна, яке сягало до самої підлоги. Всю його постать було добре видно крізь великі шибки, глядачі зареготали й почали щосили кричати: Малюк Цахес! Малюк Цахес! Гляньте-но на того маленького причепуреного павіана, на ту химерну потвору, на того відьмака! Малюк Цахес! Малюк Цахес!» [розділ 9].

Народ лише регоче з відразливого виду потвори, але він зовсім не бунтував проти того що діялось в державі під час його володарювання. І якби чари не було знищено, їх і в подальшому все влаштувало. Цахес втрачає владу і гине за допомогою магічних сил і це ніби вказує на те, що викоринити людей подібних до нього неможливо. Вони завжди будуть існувати у нашому житті (Лазоренко, 2008). Тут наведено декілька цитат відомих людей, і вже це немов віддзеркалює народне ставлення до цієї проблеми.

«Виділяти гроші на боротьбу з корупцією – це теж саме, що виділяти горілку на боротьбу з пияцтвом»; «Коли хтось запитав Еврікрата Анаксандра, чому спартанці не тримають гроші в громадській скарбниці, той відповів «Щоб не спокушати тих, хто буде її охороняти» («вислови спартанців»); «Як важко займатися вигідною справою, не переслідуючи при цьому власної

вигоди!»; «Награбоване охороняється законом»; «Виберемо із зlodіїв найчесніших!».

Так явище корупції сприймається як щось дуже негативне, але вже настільки звичне і буденне, що здається прибери його і люди знову придумують його. Вище у статті було наведено приклади методів боротьби з корупцією, але поки не буде змінено мислення людей і їх особисте ставлення до цієї страшної проблеми, паростки корупції будуть знову і знову проростати у нашому житті і отруювати все добре, талановите, та дійсно необхідне для процвітання країни. І всі заклади освіти молоді мають також взяти на себе відповідальність за виховання такого покоління людей. Особливо заклади освіти, бо на превеликий жаль бачимо, що ті згубні паростки проникли і в цю сферу. Сферу, що має бути на стражі моральних цінностей молоді. Отже якщо ми дійсно бажаємо перемогти корупцію то кожна людина повинна почати цю боротьбу з себе.

Висновки та перспектива подальших досліджень. Швидкий темп розвитку цифрових технологій та панування інтернету потребує від літератури нових методів, щоб утримати увагу читачів. Людина втрачає здатність концентруватись через занадто великий об'єм інформації. Тому вона обирає для себе лише те, що їй дійсно цікаво, допоможе відволіктись від проблем і не займає багато часу. Тож літературний жанр казки підходить під ці параметри як найкраще, і зможе донести головну ідею не гірше ніж його «великі брати» повість або роман. Отже дослідивши загальну проблему явища корупції у суспільстві, визначивши провідну роль казки у житті людини можна зробити припущення, що у подальшому своєму розвитку такий жанр літератури як казка може стати досить потужним методом боротьби з цим явищем на педагогічному та психологічному рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабенко К. А. Прояви корупції в системі освіти: запобігання та протидія: навч. посіб. Київ : Грамота, 2015. 184 с.
2. Веремчук Ю. В. Притчевість та асоціативність у поетиці п'єси-притчі. *Вісник Житомирського педагогічного університету*. 2004. № 15. С. 179–188.
3. Гбур З. В. Фактори впливу корупції на економічну безпеку та шляхи їх вирішення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 21. С. 77–81.
4. Гузь О. О. Жанрова специфіка фольклорної та літературної казки. Різновиди народних казок, їх характерні ознаки. *Всесвітня література та культура в навчальних закладах України*. 2015. № 7-8. С. 62–76.
5. Гура В. В. Корупція: поняття та види, причини виникнення. *Економічний аналіз*. 2022. Т. 32, № 2. С. 73–81.
6. Данилюк І. В., Зольникова С. В. Казкотерапія як метод психологічного впливу на особистість. *Psychological Journal*. Volume 5 Issue 6 2019. С. 161 – 173.
7. Етимологічний словник української мови: В 7 т. / ред. О. С. Мельничук. Київ : Кора–М, 1989. Т. 3. 553 с.
8. Лазоренко В. Перемога чи поразка ентузіастів?: за казкою Т. А. Гофмана “Крихітка Цахес”. *Зарубіжна література*. Київ, 2008.

9. Ружевич Т. Гофман і Гоголь: сміх із присмаком гіркоти. *Зарубіжна література в школах України*. 2009. № 12. С. 27–29.

REFERENCES

1. Babenko, K. A. (2015). *Proiavy koruptsii v systemi osvity: zapobihannia ta protydiia [Manifestations of corruption in the education system: prevention and counteraction]*. Kyiv: Hramota. [in Ukrainian].
2. Veremchuk, Yu. V. (2004). Allegoricality and associativity in the poetics of the parable play. *Visnyk Zhytomyrskoho pedahohichnoho universytetu – Bulletin of Zhytomyr Pedagogical University*, (15), 179–188. [in Ukrainian].
3. Hbur, Z. V. (2017). Faktory vplyvu koruptsii na ekonomichnu bezpeku ta shliakhy yikh vyrishennia [Factors of influence of corruption on economic security and ways to solve them.]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, (21), 77–81. [in Ukrainian].
4. Huz, O. O. (2015). Zhanrova spetsyfika folklornoї ta literaturnoї kazky. Riznovydy narodnykh kazok, yikh kharakterni oznaky [Genre specificity of folklore and literary fairy tales. Varieties of folk tales, their characteristic features.]. *Vsesvitnia literatura ta kultura v navchalnykh zakladakh Ukrainy – World literature and culture in educational institutions of Ukraine*, (7-8), 62–76. [in Ukrainian].
5. Hura, V. V. (2022). Koruptsiia: poniattia ta vydy, prychyny vynykennia [Corruption: concepts and types, causes of occurrence.]. *Ekonomichnyi analiz – Economic analysis*, 32(2), 73–81. [in Ukrainian].
6. Danyiuk Ivan, Zolnikova Svitlana Fairy-Tale Therapy as a Method of Psychological Influence on an Individual. *Psychological Journal*. Volume 5 Issue 6 2019. С. 161–173.
7. Melnychuk, O. S. (Ed.). (1989). *Etymologichnyi slovnyk ukrainskoi movy: V 7 t. [Etymological dictionary of Ukrainian language: In 7 volumes]*(Т. 3). Kora–M. [in Ukrainian].
8. Lazorenko, V. (2008). Peremoha chy porazka entuziastiv?: za kazkoiu T. A. Hofmana “Krykhitka Tsakhes” [Victory or defeat of enthusiasts?: based on TA Hoffmann’s fairy tale «Little Tsakhes»]. U *Zarubizhna literatura – Foreign literature*. Kyiv. [in Ukrainian].
9. Ruzhevych, T. (2009). Hofman i Hohol: smikh iz prysmakom hirkoty [Hoffmann and Gogol: laughter with a hint of bitterness]. *Zarubizhna literatura v shkolakh Ukrainy – Foreign literature in Ukrainian schools*, (12), 27–29. [in Ukrainian].